

HABÁNSKE OSÍDLENIE NA ÚZEMÍ JUHOZÁPADNÉHO SLOVENSKA OPTIKOU VYBRANÝCH DIEL UHORSKÉHO NÁRODOPISU

Pavol Krajčovič, Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda

Štúdia sa zaoberá vybranými národopisnými poznatkami o komunite nemecky hovoriacich habánov z obdobia 18. a 19. storočia. Práve v tomto období vzniklo v rámci uhorského národopisu niekoľko diel, ktoré sa do značnej miery zaoberali aj národnostnou a etnickou štruktúrou obyvateľstva Uhorska. Cieľom príspevku je analýza prác dvoch konkrétnych uhorských autorov – Mateja Bela (1684–1749) a Pavla Jedličku (1844–1917). V ich viacväzbových dielach *Historicko-geografické vedomosti o Novom Uhorsku (Notitia Hungariae Novae historico-geographica)*, resp. *Malokarpatské pamiatky (Kiskárpáti emlékek)* sa totiž okrem iného nachádzajú aj dôležité poznatky o habánoch.

Úvod

Nemecky hovoriace obyvateľstvo v minulosti zohrávalo pomerne významnú úlohu v rámci národnostnej a etnickej skladby súčasného Slovenska. Jeho vplyv na slovenskom území je spätý už s obdobím vlády prvého uhorského kráľa Štefana I. (cca 975–1038) v 11. storočí. Vtedy sem prichádzali predovšetkým osoby nemeckého pôvodu z radov remeselníkov a obchodníkov, ale taktiež rytierov a duchovenstva.¹ Vo všeobecnosti je však možné konštatovať, že mohutnejšie osídľovanie Slovenska nemeckým obyvateľstvom prebiehalo v časovo rozdielnych etapách. Tie je možné zaradiť do období 13. až 19. storočia.²

V dôsledku odlišných období a oblastí, odkiaľ nemeckí kolonisti na územie Slovenska prichádzali, nedošlo k vytvoreniu jednotného homogénneho spoločenstva. Nemecké obyvateľstvo sa diferencovalo kultúrne, nábožensky, jazykovo (hovorilo rôznymi nárečiami), hospodársky a politicky.³ Už od stredoveku sa tak postupne sformovali tri rozsiahlejšie nemecké sídelné oblasti, v rámci ktorých sa vyhranili viaceré menšie regionálne útvary. Na západe to bol región približne medzi Bratislavou, Trnavou a Malými Karpatmi (Pressburg und Umgebung). V oblasti stredného Slovenska sa v okolí banských miest sformoval tzv. kremnicko-pravniansky jazykový ostrov (Hauerland). Na východe je možné za takúto oblasť označiť Spiš a jeho časti: Horný Spiš (Oberzips) a Dolný Spiš (Untierzips). Za jeho súčasť je považované aj mierne excentricky lokalizované údolie rieky Bodva (Bodwatal).⁴

Za súčasť nemecky hovoriacej populácie, ktorá v minulosti žila na slovenskom území, sú považovaní aj habáni. Je to etnonymické pomenovanie pre jednu z anabaptistických (novokrstenských) skupín, ktorej príslušníci pochádzali z nemecky hovoriacich krajín (Švajčiarsko, Tirolsko a pod.).⁵ V priebehu 16. storočia sa začali usádzať na južnej Morave a neskôr aj na juhozápadnom Slovensku. Ich najznámejšie usadlosti sa nachádzali predovšetkým na Záhorí (Sobotište, Veľké Leváre, Moravský Svätý Ján). Osídlili však aj oblasť východnej strany malokarpatského pohoria (Častá, Horné Orešany, Košolná, Chtelnica) a prenikli taktiež na územie v údolí rieky Váh (Dubnica, Soblahov, Teplá pri Trenčíne). Na základe ich zmyslu pre združovanie sa, ktorý vychádzal z ich viery, vytvárali spoločné sídla tzv. dvory.⁶

Popri mnohých remeslách boli habáni známi najmä výrobou kvalitnej keramiky, kovových predmetov, spracovávaním kože a súkna. Vďaka vysokej kvalitatívnej a technologickej úrovni remeselných výrobkov sa pre habánov stali významnými zdrojmi ich príjmov feudálne panstvá, na ktorých mali povolené sídliť. Vrchnosť im povolila zriadiť si vlastnú náboženskú, obecnú a školskú samosprávu.⁷ Z dôvodu mnohých vojenských konfliktov, počas ktorých boli habánske sídla niekoľkokrát vyrabované a taktiež náboženských perzekúcií (protireformácia), začali postupne jednotlivé habánske usadlosti zanikať. Značná časť členov habánskej komunity sa rozhodla v 18. storočí opustiť územie juhozápadného Slovenska a presúvala sa do Sedmohradska, južného Ruska, Kanady a Spojených štátov amerických. Na prelome 19. a 20. storočia už boli habáni, ktorí ostali aj naďalej žiť na Slovensku, takmer úplne asimilovaní so slovenským obyvateľstvom (slovakizovaní).⁸ Napriek tomu ešte v prvej polovici 20. storočia existovali explicitne na troch lokalitách v rámci Záhoria (Veľké Leváre, Sobotište, Moravský Svätý Ján) habánske dvory. Žili tu potomkovia habánskeho obyvateľstva s istou formou vlastnej samosprávy.⁹

V rámci môjho príspevku sa zameriavam na analýzu a interpretáciu poznatkov, ktoré pochádzajú z diel dvoch konkrétnych uhorských autorov z obdobia 18., resp. 19. storočia – Mateja Bela a Pavla Jedličku. V ich viacväzkových dielach Historicko-geografické vedomosti o Novom Uhorsku (Notitia Hungariae Novae historico-geographica), resp. Malokarpatské pamiatky (Kiskárpáti emlékek) sa totiž okrem iných údajov etnografického charakteru nachádzajú aj dôležité poznatky o usadlostiach, spôsobe každodenného života a histórii habánskeho obyvateľstva. Metodický postup mojej práce pozostáva predovšetkým zo získavania a triedenia historických prameňov a informácií (heuristika), ich následnej kritickej analýzy a interpretácie. Z hľadiska môjho výskumu je kritická analýza dôležitým prvkom pri skúmaní objektívnej historickej reality, keďže diela oboch autorov (Bel, Jedlička) boli ovplyvnené vtedajšími dobovými reáliami (napríklad etnické a náboženské stereotypy).

1. Belove Vedomosti

V období 17. a 18. storočia už začali vznikať práce o Uhorsku, ktoré mali národopisný charakter. K najvýznamnejším autorom tejto epochy patril uhorský polyhistor, geograf a historik slovenského pôvodu Matej Bel. V prvom, druhom a štvrtom zväzku rozsiahleho vlastivedného diela Notitia Hungariae Novae historico-geographica (Historicko-geografické vedomosti o Novom Uhorsku, ďalej Vedomosti), ktoré vyšli v rokoch 1735, 1736 a 1742, boli opisy – Bratislavskej, Turčianskej, Zvolenskej, Liptovskej, Novohradskej, Tekovskej, Nitrianskej a Hontianskej stolice. Vedomosti majú nielen geografický, ale aj historický a etnografický charakter.¹⁰ V prírodovednom oddiele a pri charakteristike jednotlivých sídel prinášajú napríklad informácie o krajine, o kúpeľoch na území Slovenska či o spôsobe života vyšších spoločenských vrstiev (šľachta), mešťanov, ale aj prostého mestského a vidieckeho ľudu.¹¹

Matej Bel vo Vedomostiach použil prvotné historické metódy, predovšetkým heuristický výskum, no realizoval aj terénny prieskum krajiny v podobe svojich ciest po Uhorsku. Na základe práce na Vedomostiach je možné Bela označiť za schopného manažéra, resp. organizátora vedeckej práce. Dôkazom toho je vytvorenie rozsiahlej siete spolupracovníkov z rôznych vedných odborov, alebo miest vtedajšieho Uhorska. Zároveň je možné ho považovať za zostavovateľa, vedeckého redaktora a encyklopedistu. V riadení plánovitého vedeckého výskumu bol v uhorskom prostredí prvým odborníkom, ktorý v praxi uskutočnil takúto komplikovanú a obširnú vedeckú činnosť.¹²

Jednotlivé opisy sú síce spracované na rôznej úrovni, no napriek tomu Vedomosti predstavujú prvý vedecký experiment o ucelený pohľad na historicko-geografickú a etno-

grafickú problematiku vtedajšieho Uhorska. Belovi a jeho spolupracovníkom sa totiž podarilo zhromaždiť značné množstvo poznatkov o jednotlivých uhorských stolicách z oblasti geografie, histórie, ekonomiky, etnografie, sociológie a pod. Bral do úvahy nielen faktografické údaje, ale aj znalosti o každodennom živote uhorského obyvateľstva, o ich zvykoch a tradíciách.¹³

Dôležitou súčasťou Vedomostí je etnické identifikovanie a pomenovanie obyvateľov jednotlivých stolíc, ako aj konkrétnych sídel. Najviac frekventovanými etnonymami sú Hungari, Germani, Slavi, no popri nich Bel identifikoval aj príslušníkov iných etník, ktoré na skúmanom území žili (Bohemi, Moravi, Poloni, Croatae a pod.). Kým interpretácia etnoným, ako Bohemi (Česi), Poloni (Poliaci), nevyvoláva v žiadnej historickej súvislosti pochybnosti, odlišné je to v prípade tých najčastejších. Pri nich sa už na prvý pohľad ponúkajú alternatívne možnosti ich interpretácie: Hungari – Uhri – Maďari, Germani – Germáni – Nemci, Slavi – Slovania – Slováci. U Bela môže mať významové chápanie týchto termínov aj ďalšie polohy.¹⁴

Informácie o habánoch, ktorí sú vo Vedomostiach označení pod pomenovaním anabaptisti, sa nachádzajú v kapitolách, ktoré sa obsahovo týkajú Bratislavskej (II. zväzok Vedomostí), resp. Nitrianskej stolice (IV. zväzok Vedomostí). Za najvýznamnejšie habánske usadlosti Bel označil dve konkrétne záhorské lokality: Velké Leváre a Sobotište. V týchto obciach sa totiž podľa neho nachádzali anabaptistické kolónie (anabaptistarum coloniae).¹⁵

Kolónia vo Veľkých Levároch sa podľa Bela nachádzala na západnej strane obce. Za duchovné centrum habánskej komunity označil modlitebňu (oratorium), v ktorej interiéri sa nachádzal len jeden stôl a niekoľko stoličiek.¹⁶ Dôležitou historickou pamiatkou veľkolevárskeho anabaptistu bol akýsi stĺp. Tento objekt ich spoločenstvo v minulosti využívalo na potrestanie previnilcov. Nebolo uvedené, aký konkrétny prehrešok sa trestal týmto spôsobom. Avšak podľa informácií z Vedomostí na miesto, kde sa dotčný previnilec nachádzal (stĺp), jeho súverci pľuvali. Bolo to znakom odporu celej komunity voči zločinu a zároveň malo slúžiť na to, aby si dotčný uvedomil, ako veľmi sa previnil. Zaujímavá je informácia týkajúca sa určenia habánskej národnosti. Podľa Bela boli Čechmi (Bohemi) a Nemcami (Germani). Za ich hlavný charakterový rys považoval ich veľkú skromnosť (magna modestiae), ktorá zároveň úzko súvisela s ich pracovitostou.¹⁷ Pri opise profesijného zamerania habánov z Veľkých Levár je možné vycítiť chválu ich remeselných zručností. Neexistovala priam žiadna manuálna práca, ktorú by neovládali. Predovšetkým vynikali vo výrobe keramiky (fictilium) a nožiarstve (cultrorum). Bel a jeho spolupracovníci sa venovali aj dobe príchodu prvých skupín anabaptistov do obce. V kráľovských dekrétach (regni decreta) bol podľa nich uvedený rok 1554 (MDLIV). Ďalší anabaptisti sa tam usadili v rokoch 1593 (MDXCIII) a 1595 (MDXCV).¹⁸

Habánsky dvor v Sobotišti je vo Vedomostiach uvedený pod latinským (Aula Anabaptistica), ako aj slovenským názvom (Dwür Habánsky). Nachádzal sa na západnej strane obce a založený bol vyhnancami z Moravy (Pulsos ex Moravia), ktorí využili pohostinnosť tamjšieho panstva. Z vlastných prostriedkov si tu usadení anabaptisti postavili niekoľko skromných, no pohodlných domov.¹⁹ V texte je zdôraznená aj historicky známa uzavretosť habánskej komunity. Je tu totiž uvedené, že tieto domy (tvoriace habánsky dvor) boli oddelené od ostatných obyvateľov Sobotišťa múrom. Okrem príbytkov mali anabaptisti neskôr dostať do držby aj časť poľa, ktoré potom obrábali.²⁰

Na inom mieste textu je zdôraznená prísna disciplinovanosť tohto skromného ľudu (genus), ktorá vychádzala z rešpektovania náboženských predpisov.²¹ Pri zmienke o ich remeselných zručnostiach je na prvom mieste uvedená keramika. Boli schopní vyrábať úhľadnú

keramiku všetkého druhu (*fictilia omnis generis*). Okrem toho sa venovali kováčstvu a výrobe nožov. Tie boli pravdepodobne žiadaným artiklom, keďže v texte sa uvádza, že boli predávané po celej krajine (Uhorsku). Medzi ďalšími remeslami je spomenuté taktiež holičstvo a umenie výroby chleba (pekárstvo).²² Vzťahy s obyvateľstvom mimo habánskej komunity boli na základe informácií z *Vedomostí* vcelku korektné. Dobrú mienku u spoluobčanov si totiž mali zvyšovať práve cenovo dostupnými a zároveň kvalitnými výrobkami. Zaujímavá je tiež zmienka o habánskom víne. To malo byť chutnejšie a lacnejšie než víno pochádzajúce od iných obyvateľov Sobotišťa.²³ Habánsky náboženský život je uvedený len v rámci retrospektívy. Kedysi mali koncebrovať spolu so svojimi súvercami z okolia Trenčína. Bolo to v období, keď ešte anabaptistická komunita prevládala. Tým bolo pravdepodobne myslené obdobie pred odchodom veľkej časti habánov z Uhorska. Počas koncebrovania mali sobotištští habáni vykonávať istý bližšie neznámy rituál, ktorý dôverne poznali taktiež anabaptisti z Veľkých Levár.²⁴

Vo *Vedomostiach* sú spomenuté taktiež habánske usadlosti, ktoré už v čase písania tejto práce neexistovali, prípadne v nich žil len malý počet členov tejto komunity. Nachádzali sa v obciach Dechtice, Košolná a okolí hradu Branč. V časti textu venujúcej sa Dehticiach je zaznamenané, že výrobe špeciálneho druhu keramiky sa v rámci obce venovali anabaptisti, ktorí ju zhotovovali z bielej hlíny (*candida humo*). Elegantnou technikou (*elegantio technico*) boli schopní vyrábať rôznorodé (*varioque*) keramické výrobky.²⁵

Pri zmienke o Košolnej je uvedené, že v tejto elegantnej obci (*vicus elegans*), ktorú kedysi obývali habáni, sa ešte v tej dobe (prvá polovica 18. storočia) uchovávalo ich umenie keramického remesla. Správa o habánoch z Košolnej je však napriek svojej strohosti značne pochvalná. Anabaptisti vraj boli pozoruhodní v každom smere (*Insignes sunt Anabaptista, in omni genere*). Predovšetkým v keramike (*figuli in primis*).²⁶ V tejto časti textu *Vedomostí* je taktiež zapísaný jeden pomerne kuriózný poznatok. Uvádza sa v ňom, že habáni svoje keramické výrobky zhotovovali tak, že napodobňovali Indov (*ad Indorum imitationem facta*).²⁷

Habáni žijúci v okolí hradu Branč (*Arx Berentsch*) sem podľa Bela prišli v bližšie neurčenom roku, ktorý však spadal do obdobia tureckých nájazdov (16. až 17. storočie) na územie súčasného Slovenska. Počas jedného z týchto vpádov, kedy bola situácia v krajine málo bezpečná, sa mimo hradieb hradu Branč usadilo niekoľko utečencov z okolitých obcí. Bol tu pre nich vybudovaný akýsi tábor, ktorý bol opevnený dvoma palisádami a vodnou priekopou. Vo vnútri takéhoto opevneného tábora sa nachádzalo tiež niekoľko jednoduchých príbytkov, ktoré boli z časti obývané habánmi (*Anabaptiste partim*).²⁸

2. Malokarpatské pamiatky

Nepochybne dôležitou osobnosťou uhorskej odbornej spisby 19. storočia bol regionálny historik, zberateľ, pamiatkar, archeológ a neskorší pápežský prelát Pavol Jedlička (Pál Jedlicska). Počas svojho knážskeho pôsobenia v Častej sa začal intenzívne zaujímať o regionálne dejiny. Odrazom toho je jeho štúdia z roku 1868 o častianskych pamätihodnostiach, ktorú vydal v maďarsky písanom periodiku *Uhorský Sion* (*Magyar Sion*).²⁹ Pomerne prehliadateľným faktom však je, že Jedlička počas svojho života vydal dva hodnotné registáre. V prvom z roku 1897, ktorý nesie názov *Rábsky hrdina Mikuláš Pálfi* a jeho doba 1552–1600 (*Adatok erdődi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 1552–1600*), uviedol stručné obsahy celkovo 1160 listín. Pochádzali prevažne z archívu červenokamenskej línie Pálfiocov.³⁰ V roku 1910 vydal v Budapešti registár s názvom *Originálne úryvky z listinnej zbierky Pálfiocov 1401–1653* a ich životopisy (*Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytárához 1401–1653 s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai*). Táto práca obsahuje 1109 stručných obsahov listín, ktoré väčšinou pochádzali z rodového archívu Pálfiocov.³¹

V slovenskom prostredí je najznámejším dielom Pavla Jedličku dvojzväzková historická publikácia Malokarpatské pamiatky (Kiskárpáti emlékek). Prvý zväzok vyšiel v roku 1882 a nesie podtitul Od Červeného Kameňa po Smolenice (Vöröskőtöl-Szomolányig).³² Druhá časť z roku 1891 má podtitul Od Ostrého Kameňa po Nové Mesto nad Váhom (Éleskőtöl-Vágújhelyig).³³ V oboch zväzkoch Malokarpatských pamiatok sú zachytené dejiny hradných panstiev, ich majiteľov, poddanských obcí a mestečiek. Pri písaní práce Jedlička využil rôznorodé písomné pramene pochádzajúce z viacerých archívov. Mnohé poznatky získal tiež prostredníctvom terénneho pozorovania.

Dielo Malokarpatské pamiatky je prínosné taktiež z etnografického hľadiska. V rámci môjho výskumu je však dôležité najmä to, že tu sú zachytené poznatky o habánskom obyvateľstve, a to v oboch zväzkoch práce. V časti z roku 1882 sa nachádza opis dvoch v tom čase už neexistujúcich habánskych usadlostí nachádzajúcich sa v Košolnej a Vlčkovciach. Poznatky o nich získal Jedlička z nemecky písanej kroniky, ktorej autorom bol Ján Čederla a bola majetkom dechtického notára.³⁴ Na základe informácií z tejto kroniky zo 17. storočia Jedlička konštatoval, že prvé správy o habánoch v Košolnej sú z roku 1626. Mal tu byť taktiež zapísaný údaj o tom, že v októbri toho roku (1626) museli tam žijúci anabaptisti spolu so svojimi súvercami z Vlčkoviec opustiť na tri mesiace svoje obydlia z dôvodu rabujúcej cisárskej jazdy. Vojaci, ktorí prenikli do Košolnej, habánom odcudzili osem kusov dobytka a dva kone. Okrem toho podpálili aj ich stodoly a príbytky. Tu sa však drancujúce vojsko nezastavilo. Vlčkovskí habáni zas zo strachu pred armádou, ktorá mierila smerom k Šintave, utiekli do Trnavy a na Červený Kameň.³⁵

Jedlička taktiež konštatoval, že v tomto období (17. storočie) bola veľká časť vlčkovských habánov vyhubená Turkami. V Čederleho kronike boli zapísané rozsiahle informácie o turecko-tatárskom útoku, ktorý sa odohral 3. septembra 1663 medzi desiatou až jedenástou hodinou predpoludním. Anabaptisti boli prekvapení rýchlym útokom. Niektorí boli zabití a štyridsiaticich troch vzali do otroctva. Preživší sa ukryli na poliach a pri jazere a neskôr našli útočisko na Červenom Kameni. Tu mali žiť vyše roka v značnej biede. Počas rabovania vlčkovského habánskeho dvora útočníci ukoristili osem koní, dvadsaťštyri kusov hovädzieho dobytka a štyristo päťdesiat oviec. Navyše 6. septembra tu vypukol požiar a dvor bol úplne zničený. V dobe písania práce (druhá polovica 19. storočia) sa už podľa Jedličku pamiatka na habánov z kolektívnej pamäte miestneho obyvateľstva Vlčkoviec postupne vytratila. Ostala len vedomosť o mieste, kde sa nachádzal ich dvor.³⁶

Pri zisťovaní informácií o habánoch sa Jedlička zameral aj na výskum matrík. Podľa jeho tvrdenia bolo možné v matričných záznamoch obce Suchá nad Parnou z rokov 1637–1716 identifikovať niektoré mená rekatolizovaných anabaptistov z Košolnej. Ktoré osoby to boli, však neuviedol. Zaujímavá je tiež zmienka o habánskom dvore v tejto obci (Košolná). Nachádzal sa v severnej časti dediny vedľa mlyna. Ešte v 19. storočí vraj miestne obyvateľstvo túto lokalitu poznalo pod pomenovaním habánsky dvor. V istom období mala byť anabaptistom jeho správa odňatá a na ich miesto boli prizvaní migranti z Čiech, Moravy a Sliezska. Zaznamenal taktiež maďarské a slovenské pomenovanie pre dvory: anabaptista udvarnak, resp. habánsky dvór. Za najvýznamnejšie habánske usadlosti Jedlička považoval tie, ktoré boli v Sobotišti a Veľkých Levároch.³⁷

Pri zmienke o náboženskom živote novokrstencov Jedlička uviedol stručný údaj týkajúci sa minulosti všetkých habánskych usadlostí. Najvýznamnejšími osobami na čele jednotlivých habánskych dvorov boli duchovní vodcovia – kazatelia. Tieto osoby mali zároveň sudcovské právomoci a spravovali rozličné administratívne záležitosti. Habáni z Košolnej podľa neho neboli početní, a preto si nemohli dovoliť financovať vlastného duchovného predstaviteľa.³⁸

Na inom mieste textu Jedlička spomína jedno z typických habánskych remesiel – výrobu keramiky. Podľa neho bolo pravdepodobné, že práve v Košolnej kedysi toto remeslo mimoriadne prekvitalo. V súkromných zbierkach niektorých ľudí sa totiž zachovalo značné množstvo rozličnej habánskej keramiky, ktorá mala podľa ústnej tradície pochádzať z Košolnej. Dokonca sa medzi miestnym vidieckym obyvateľstvom udržalo povedomie o tom, že v Košolnej sa vyrábali tie najkrajšie džbankárske výrobky.³⁹

Najväčší priestor venoval Jedlička habánom v druhom zväzku Malokarpatských pamiatok. Na približne troch stranách sa venoval takmer výlučne anabaptistom žijúcim v Dechticiach. Domnieval sa, že počiatky habánskeho osídlenia v tejto obci možno siahali až do prvej polovice 16. storočia. Opieral sa o list grófa Tomáša Erdődyho, ktorý bol napísaný v Smoleniciach 23. mája 1606. Nachádzal sa v ňom údaj od dechtického farára Alberta Bohdanovského (Bogdanóczi), podľa ktorého dávnejšie v čase kacírskych farárov (régente az eretnek plébánosok) sediaci odcudzili obom dechtickým kostolom niekoľko pozemkov. Táto správa bola pre Jedličku dôkazom, že už začiatkom 16. storočia sa mali v Dechticiach nachádzať protestantskí duchovní. Nebol si však istý, či sa jednalo priamo o anabaptistov alebo o inú skupinu protestantov.⁴⁰

O histórii dechtických habánov mal Jedlička k dispozícii viacero údajov. Pevne sa tu usadili v roku 1626. Na základe informácií z erdődyovského archívu v Chtelnici im bol do užívania daný dom. Viazalo sa to na rôzne protislužby. Pravdepodobne sa jednalo o časť zisku z ich remeselnej práce. V roku 1650 mali od grófkyn Alžbety Erdődyovej prenajatú časť kaštieľa v neďalekej Chtelnici. Zároveň boli v tom istom období v Dechticiach usadení v prenajatom dome od grófkyn Judyty Amádeovej. Niektoré majetky mali tiež v obciach Kátlovce, Horné Dubové, Kočín (dnes Kočín-Lančár) a Šterusy.⁴¹

Písomné správy z neskoršieho obdobia, ktoré Jedlička zaznamenal, už svedčia o tom, že sa v Dechticiach v druhej polovici 17. storočia vytvorila kompaktná habánska komunita. K roku 1663 napríklad uviedol, že z tohto obdobia pochádza záznam o habánskom dvore. Správy o ňom pochádzajú aj z 18. storočia. Konkrétne zo závetu grófa a zároveň krajinského sudcu Juraja Erdődyho.⁴² Jedlička opísal taktiež lokalizáciu habánskeho dvora. Nachádzal sa na severovýchodnej strane obce. Jeho autonómne postavenie v rámci Dechtíc je evidentné podľa toho, že tento dvor bol od nehabánskej populácie oddelený tokom potoka Blava.⁴³ Domy, ktoré boli súčasťou dvora, boli podľa Jedličku ešte nie tak dávno v pôvodnom stave. Boli typické tým, že mali vybudované obývatelne podkrovia.⁴⁴ Na inom mieste textu Jedlička vyzdvihol odolnosť habánskych striech, ktoré boli vyrábané zo slamy a blata. Mali životnosť približne sto rokov a boli ohňuvzdorné.⁴⁵

Pri zmienke o remeslách Jedlička zaznamenal, že habáni z Dechtíc sa venovali predovšetkým výrobe keramiky a do istej miery čižmárstvu (csizmadia). Zapísal taktiež všeobecný údaj, vzťahujúci sa na všetkých habánov na Slovensku. Podľa neho sa medzi členmi tejto komunity našli všetky typy remeselníkov. Menovite to boli najmä krajcári, obuvníci, nožíari, súkenníci a výrobcovia keramiky. Znakom ich prisnej disciplíny bolo to, že počas výkonu takmer vôbec nerozprávali.⁴⁶

Pomerne podrobne sa Jedlička venoval tiež habánskeму vierovyznaniu. Anabaptisti na základe jeho tvrdenia uznávali len krst, ktorý sa konal v dospelosti. Krsty novorodencov považovali za neplatné. Každá habánska usadlosť mala osobu, ktorá bola určená na šírenie Božieho slova. Tento náboženský predstaviteľ bol volený spomedzi tzv. starších bratov a mal na starosti náboženský život členov svojej komunity. Súčasťou toho bolo napríklad krštenie či vzdelávanie ostatných starších bratov v otázkach viery. Hlásal prijímanie pod obojakým spôsobom, a ak bol náhodou vyučený v nejakom remesle, tak sa venoval tiež tejto svetskej

stránke každodenného života. Zároveň mali anabaptisti žijúci v rámci jedného obvodu (viacero dvorov) hlavného duchovného, ktorému prislúchali tie najvyššie svetské právomoci. Podľa Jedličku bolo jeho postavenie možné prirovnať ku katolíckemu biskupovi.⁴⁷

Počiatky formovania anabaptizmu bolo podľa Jedličku možné datovať do obdobia života niekoľkých významných teológov a zároveň reformátorov. Konkrétne sa jednalo o Tomáša Münzera, Martina Cellariusu a Mikuláša Storcha. Svoje učenie mali najprv hlásať v Sasku, konkrétne v meste Zwickau.⁴⁸ Odtiaľ sa potom tieto reformné myšlienky najprv rozšírili do Švajčiarska a Dolného Nemecka. Neskôr sa objavili v Čechách a na Morave. Hlavným pilierom anabaptizmu bola na základe Jedličkovho tvrdenia správa spoločného majetku. Práve kvôli rovnostárskemu spôsobu života boli anabaptisti častým objektom rôznych perzekúcií, keďže ním mali narúšať autoritu jednotlivých vrchností. Zároveň odmietali modlárstvo, čiže uctievanie rôznych sôch a obrazov.⁴⁹

Záver

Napriek tomu, že najrozsiahlejšie informácie o habánoch na Slovensku je možné nájsť predovšetkým v odbornej spisbe z 20. storočia, do istej miery sa im venovali aj autori písúci v skorších obdobiach. V 18. a 19. storočí vzniklo celé množstvo obsahovo rozsiahlych národopisných prác. Tie sa z veľkej časti venovali opisu jednotlivých národností, etník a etnografických skupín žijúcich na území vtedajšieho Uhorska. Neoddeliteľnou súčasťou vtedajšej uhorskej odbornej spisby bol aj Matej Bel a Pavol Jedlička. V ich viacväzkových prácach sú uvedené taktiež dôležité poznatky o habánskom osídlení na Slovensku.

Belove správy o habánoch sa väčšinou týkali opisu ich remeselného zamerania. Podľa neho vynikali predovšetkým vo výrobe keramiky a nožiarstve. Boli schopní vyrábať viacero druhov keramiky a habánske nože boli natoľko cenené, že sa s nimi obchodovalo po celej krajine. Celkovo Bel opísal päť habánskych lokalít. Za najznámejšie habánske kolónie (anabaptistarum coloniae) považoval tie, ktoré sa nachádzali v Sobotišti a Veľkých Levároch. Práve tu ešte v časoch písania Vedomostí (prvá polovica 18. storočia) žilo niekoľko habánov. Okrem týchto miest Bel spomenul aj podľa neho už nejestvujúce usadlosti v Košolnej, Dechticiach či v blízkosti hradu Branč. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že informácie o habánoch vo Vedomostiach boli pomerne strohé. Spôsobené to pravdepodobne bolo protestantským vierovyznaním Mateja Bela. Mohol sa báť nepríjemností a z tohto dôvodu o evanjelikoch a iných odnožiach protestantizmu (napríklad habáni) takmer vôbec nepísal.⁵⁰

Dielo Malokarpatské pamiatky bolo bohatšie na správy o habánoch. V prvej časti z roku 1882 sa Jedlička zamerával na osudy habánov z Košolnej a Vlčkoviec v 17. storočí. Zachytil konkrétne poznatky o tom, ako boli z dôvodu početných útokov rabujúcich armád (turecko-tatárske vojsko, cisárska jazda) ich dvory drancované. Vlčkovský dvor bol dokonca v roku 1663 úplne zničený. Zaujímavé je tiež Jedličkovo pojednanie o habánskej keramike. Ešte v druhej polovici 19. storočia sa v kolektívnej pamäti miestneho obyvateľstva zachovalo povedomie o tom, že keramické výrobky z Košolnej boli najkrajšie.

V druhom zväzku Malokarpatských pamiatok, kde sa objavujú takmer výlučne informácie o dechtických habánoch, je pomerne detailne popísaný ich náboženský život. Uvedené poznatky sa vzťahovali na všetkých anabaptistov. Počiatky formovania ich viery bolo možné podľa Jedličku lokalizovať do Saska. Každý habánsky dvor mal svojho vlastného duchovného predstaviteľa, ktorý mal na starosti náboženský život danej usadlosti. Krstil, vzdelával svojich súvercov v oblasti viery a prijímal pod obojakým spôsobom. Okrem toho boli habáni odporcami modlárstva.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-18-0196 Vedomosti Nitrianskej stolice M. Bela (interpretácia a aplikácia).

Poznámky:

- 1 PÖSS, Ondrej. *Dejiny a kultúra karpatských Nemcov = Geschichte und Kultur der Karpatendeutschen*. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2012, s. 6.
- 2 HORVÁTHOVÁ, Margaréta. *Nemci na Slovensku: etnokultúrne tradície z aspektu osídlenia, remesiel a odievania*. Komárno: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2002, s. 8.
- 3 ĎURKOVSKÁ, Mária. História nemeckého osídlenia na území Slovenska do začiatku 19. storočia. *Človek a spoločnosť* 10, 2007, s. 1–11.
- 4 KÁRPÁTY, Peter. Karpatskí Nemci a nemecká otázka na Slovensku. *Folia geographica* 38, 2002, s. 41–53.
- 5 HORVÁTHOVÁ, Margaréta. c. d., s. 27; PÖSS, Ondrej. Karpatskí Nemci. *História* 2, 2002, s. 17–19; Odracom zmiešaného pôvodu habánov (viaceré nemecky hovoriace krajiny) je aj ich jazyk. Základ habánskeho nárečia bol juhobavorský (südbairisch). Bolo však možné v ňom identifikovať aj juhoťirolské, švábske či dokonca stredonemecké elementy. Pozri: BERANEK, Franz Josef. Die Sprache der Habaner in der Westslowakei. *Karpatenland* 13, 1943, S. 139–149; BERANEK, Franz Josef. Das Habanerdeutsch. *Deutsche Stimmen* 10, 1943, S. 4.
- 6 HORVÁTHOVÁ, Margaréta. c. d., s. 27–28; ZIMMERMANN, Fritz. *Pressburger Land und Leute. Siedlungsgeschichte des Pressburgerlandes. Bilder von Alt Pressburg*. Ausgabe 2. Wien: Verlag der Karpathendeutschen Landsmannschaft, 1985, S. 46.
- 7 ĎURKOVSKÁ, Mária. c. d., s. 1–11.
- 8 ZIMMERMANN, Fritz. c. d., S. 46.
- 9 BEBLAVÝ, Miloš. Sobotišťe. *Devín* 3, 1934, s. 54–55; BERANEK, Franz Josef. *Die deutsche Besiedlung des Pressburger Grossgaus*. München: Max Schick Verlag, 1941, S. 85.
- 10 PRIKRYL, Ľubomír Viliam. Prvky geografie obyvateľstva v diele Mateja Bela. *Geografický časopis* 46, 1994, s. 87–93; TIBENSKÝ, Ján. *Veľká ozdoba Uhorska: Dielo, život a doba Mateja Bela*. Bratislava: Tatran, 1984, s. 159.
- 11 GREGOROVÁ, Bohuslava a HRONČEK, Pavel. Historicko-geografický exkurz ku koreňom cestovania na území Slovenska v dobe Mateja Bela. In: Jesenský, Miloš, ed. *Belianum II. Zo života a diela Mateja Bela*. Banská Bystrica: Belianum, 2022, s. 8–58.
- 12 PRIKRYL, Ľubomír Viliam. Matej Bel ako geograf. *Geografický časopis* 36, 1984, s. 3–18; GREGOROVÁ, Bohuslava a HRONČEK, Pavel. c. d., s. 8–58.
- 13 TIBENSKÝ, Ján. c. d., s. 159; TURÓCI, Martin. Život a dielo Mateja Bela. In: Turóci, Martin, ed. *Matej Bel. Tekovská stolica*. Čadca: Kysucké múzeum, 2019, s. 47–70.
- 14 NAGY, Imrich. Vnímanie etnicity vo Vedomostiach Mateja Bela. *Studia Historica Nitriensia* 21, 2017, s. 184–190.
- 15 BELIUS, Matthias. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Partis secundae. Cis-Danubianae. Tomus secundus*. Viennae Austriae: Impensis Paulli Straubii Bibliopolae – Typis Johannis Petri van Ghelen – Typographi Caesarei, 1736, s. 271, 274; BELIUS, Matthias. *Notitiae Hungariae novae historico-geographica. Partis primae. Cis-Danubianae. Tomus quartus*. Viennae Austriae: Impensis Paulli Straubii Bibliopolae – Typis Johannis Petri van Ghelen – Typographi Caesarei, 1742, s. 508–509, 513; Najstaršia písomná zmienka o habánoch vo Veľkých Levároch pochádza z roku 1588. Zemepán Bernhard z Lembachu im vtedy poskytol ubytovanie v dlhší čas neobývaných domoch. Vo februári nasledujúceho roka (1589) s nimi uzavrel aj písomnú dohodu, na základe ktorej sa začal formovať habánsky dvor. Pozri: VRABLEC, Pavol. Najstaršia písomná zmienka o Veľkých Levároch (1378) a príchod habánov do Veľkých Levár (1588). In: Vrablec, Pavol, ed. *Dejiny našej dediny: zborník príspevkov z historického seminára konaného 29. novembra 2008 vo Veľkých Levároch*. Veľké Leváre: Obecný úrad Veľké Leváre, 2009, s. 17–25; V Sobotišťi sa nachádzal najstarší habánsky dvor na území súčasného Slovenska. Založený bol v roku 1546. Pozri: Francová, Zuzana. c. d., s. 25–37; KUNNERT, Heinrich. Beiträge zur Geschichte der Habanersiedlung St. Johann a. d. March. *Karpatenland* 12, 1942, S. 292–303.

- 16 BELIUS, Matthias. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Partis secundae*, s. 274.
- 17 Tamtiež, s. 274.
- 18 Tamtiež, s. 274.
- 19 BELIUS, Matthias. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Partis primae*, s. 513.
- 20 Tamtiež, s. 513–514.
- 21 Tamtiež, s. 310.
- 22 Tamtiež, s. 514.
- 23 Tamtiež, s. 514.
- 24 Tamtiež, s. 514.
- 25 BELIUS, Matthias. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Partis secundae*, s. 188; Prítomnosť habánov v Dechticiach je po prvý raz zaznamenaná v roku 1626. Pozri: ZIMMERMANN, Fritz. *Historisch-ethnographische Analyse der deutschen Siedlung im Pressburgerland*. Wien: Wilhelm Braumüller Universitäts-Verlagsbuchhandlung, 1980, S. 65; Zmienka o bielej hline (candida humo) súvisí s tým, že ich džbankárska hlina bola viac vápenitá a vypalovala sa do bielej. Pozri: GROTHE, Hugo. *Verbreitung, Wanderung und soziale Gliederung der Habaner in der westlichen Slowakei: auf Grund eines Besuches in Sobotischt an der Hand der Quellen dargestellt*. München: Archiv für Wanderungswesen und Auslandkunde, 1933, S. 6; Latinský výraz „figulus“, uvádzaný v príspevku z citovanej dobovej literatúry, znamená v preklade skutočne hrnčiara. Habánsky džbankár žijúci na západnom Slovensku býval v rímskokatolíckych matrikách vtedajšieho obdobia označovaný aj ako „amphorarius“ (zrejme od slova amfora), ale aj ako „figulus“. Výraz „figulus“, čiže hrnčiari boli na označenie džbankára použitý s najväčšou pravdepodobnosťou z neznalosti danej problematiky. Platí to tak pre matriky, ako aj pre dobovú literatúru. Pozri: PASTIERIKOVÁ, Marta. Fajansa na Slovensku v rokoch 1730–1860. In: Pastieriková, Marta a Kalinová, Alena, eds. *Posthabánske keramické umenie*. Budapešť: Novella, 2016, s. 19.
- 26 Habáni sa v Košolnej usadili približne v období rokov 1546–1547. Po tureckom plienení obce sa uchýlili na hrad Červený Kameň. V obci Častá im gróf Mikuláš Pálfi ponúkol spustnutý dom, ktorý si zrenovali, a vedľa neho postavili nový. Z tohto dôvodu je možné predpokladať, že habánske osídlenie v Častej vzniklo až v roku 1665 a jeho zakladateľmi boli anabaptisti pochádzajúci zo zničeného dvora v Košolnej. V neskoršom období (1676) sa časť príslušníkov tejto komunity sice vrátila do novovybudovaného sídla v Košolnej, avšak niektorí habáni ostali v Častej žiť aj naďalej. Pozri: BORECKÁ, Eva. Killyho kúria v Častej. *Pamiatky a múzeá* 4, 2010, s. 8–11; FRANCOVÁ, Zuzana. Habánska fajansa a jej vplyv na džbankárstvo na západnom Slovensku. In: Šenkirik, Rastislav, ed. *Tradícia keramiky v Bratislavskej župe a možnosti jej kreatívnej reflexie*. Bratislava: Bratislavský samosprávny kraj, 2017, s. 25–37.
- 27 BELIUS, Matthias. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Partis secundae*, c. d., s. 202; Vo Vedomostiach nie je zdôvodnené tvrdenie, podľa ktorého sa habáni z Košolnej pri výrobe svojej keramiky inšpirovali indickým prostredím. Je však dôležité poznamenať, že práve habánska keramika pochádzajúca z tejto obce bola typická výjavmi roľníkov, pastierov, kvetinovými a geometrickými vzormi. Okrem toho boli keramické výrobky habánov žijúcich na Slovensku vo všeobecnosti charakteristické využívaním bielej, v istom období žltej a sporadicky modrej glazúry. Pozri: PETRAKOVIČOVÁ ŠIKULOVÁ, Agáta. Modranská keramická dielňa ako pokračovateľka tradície západoslovenského džbankárstva. In: Šenkirik, Rastislav, ed. c. d., s. 38–48; Je taktiež zaujímavé, že práve modrá keramika je typická pre niektoré regióny Indie. Príkladom toho je napríklad okolie indického mesta Džajpur. Pozri: PANDEY, Anjali. Blue pottery of Jaipur. *International Journal of Research – Granthaalayah* 7, 2019, p. 249–255.
- 28 BELIUS, Matthias. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Partis primae*, c. d., s. 515; Príchod habánov do tábora pod hradom Branč sa viaže k roku 1623 a súvisel s protihabsburským povstaním Gabriela Betlena. Ten spolu so svojimi tureckými spojencami prenikol až k moravským hraniciam. Pozri: KUNNERT, Heinrich. c. d., S. 292–303.
- 29 JEDLICKSKA, Pál. *Vöröskő vára s történeti emlékei*. Magyar Sion 6, 1868, s. 194–202.
- 30 JEDLICKSKA, Pál. *Adatok erdődi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 1552–1600*. Eger: Az Érseki Lyceum, 1897.

- 31 JEDLICSKA, Pál. *Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytárához (1401–1653) s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai*. Budapest: Stephaneum, 1910.
- 32 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Vöröskőtől-Szomolányig: Hely és művelődéstörténeti tanulmány*. Budapest: Nyomatott a Hunyadi Mátyás Intézetben, 1882.
- 33 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Éleskötől-Vágújhelyig: Hely és művelődéstörténeti tanulmány*. Eger: Nyomatott az Érseki Lyceumi könyvnyomdában, 1891.
- 34 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Vöröskötől-Szomolányig*, c. d., s. 274.
- 35 Tamtiež, s. 274; Okrem týchto usadlostí boli v septembri, resp. októbri 1626 cisárskou armádou napadnuté aj habánske dvory v Brodskom, Častkoviach a Dechticiach. Pozri: KALESNÝ, František. *Habáni na Slovensku*. Bratislava: Tatran, 1981, s. 69–70.
- 36 Útoky na niektoré habánske usadlosti v tomto období (druhá polovica 17. storočia) úzko súviseli s bojmi medzi uhorskými a turecko-tatárskymi vojskami. Zničenie habánskeho dvora vo Vlčkovciach konkrétne súviselo s tureckým útokom na Hlohovec. Pozri: KALESNÝ, František. c. d., s. 78–79.
- 37 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Vöröskötől-Szomolányig*, c. d., s. 273.
- 38 Tamtiež. Habánsku komunitu spravovalo niekoľko starších volených členov, ktorí mali rozdelené kompetencie. Na čele obce stál duchovný predstaviteľ, ktorého habáni nazývali termínom Služobník slova. Do svojej funkcie bol ustanovený voľbou a okrem náboženskej a sudcovskej funkcie mal na starosti správu dvora. Pri správe dvora mu vypomáhali tzv. Služobníci núdznej pomoci. Tí riadili výrobu, nakupovali suroviny, predávali hotové výrobky a starali sa o materiálne potreby obyvateľov dvora. Pozri: FRECH, Karl. Von den Wiedertäufern und habanern in Sobotište. *Tagesbote* 81, 1931, s. 12; GROTHE, Hugo. c. d., s. 6.
- 39 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Vöröskötől-Szomolányig*, c. d., s. 273.
- 40 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Éleskötől-Vágújhelyig*, c. d., s. 216.
- 41 Tamtiež.
- 42 Tamtiež.
- 43 Tamtiež, s. 217.
- 44 Tamtiež. Jedným z charakteristických znakov habánskej architektúry boli domy s vysokou strechou, lomeným krovom a obytným podkrovím. Pozri: KIŠŠ, Laco. *Sobotištskí Habáni*. *Devín* 3, 1935, s. 147–149.
- 45 Habánske ohňuvzdorné strechy spomenul už v roku 1832 uhorský štatistik, pedagóg a geograf Pavol Magda (Pál Magda). Pozri: *Neueste statistisch-geographische Beschreibung des Königreichs Ungarn, Croatien, Slavonien und der ungarischen Militär-Grenze. Erster Band*. Leipzig: Weygandische Buchhandlung, 1832, S. 167.
- 46 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Éleskötől-Vágújhelyig*, c. d., s. 217–218; Pri opise habánskych remesiel si Jedlička podľa vlastných slov dopomohol českým slovníkom Františka Ladislava Riegera. Informácie, ktoré od tohto českého spisovateľa čerpal, sa nachádzajú v treťom zväzku jeho práce. Pozri: RIEGER, František Ladislav. *Slovník naučný. Díl třetí*. Praha: Nakladatelství I. L. Kober, 1863, s. 554–555.
- 47 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Éleskötől-Vágújhelyig*, c. d., s. 218.
- 48 Tamtiež, s. 217; Mikuláš Storch bol označovaný za jedného z tzv. zwickauských prorokov (Storch, Markus Tomáš Thübner, Tomáš Drechsel). Luteráni týchto radikálnych spiritualistov často prirovnávali k anabaptistom. Pozri: ESTEP, William Roscoe. *The Anabaptist story: An introduction to Sixteenth-Century Anabaptism*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1996, p. 4.
- 49 JEDLICSKA, Pál. *Kiskárpáti emlékek. Éleskötől-Vágújhelyig*, c. d., s. 217.
- 50 PRIKRYL, Eubomír Viliam. Prvky geografie obyvateľstva v diele Mateja Bela, c. d., s. 87–93.

Mgr. Pavol KRAJČOVIČ, PhD. (n. 1992), historik, odborný asistent na katedre historických vied a stredoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. V rámci vedeckovo-výskumnej činnosti sa zameriava na stredoveké a novoveké dejiny strednej Európy, historickú antropológiu, etnickú históriu a problematiku kolonizácie územia Slovenska v minulosti, nemecky hovoriacim obyvateľstvom.

Habans' Settlements in the Area of South-West Slovakia in selected Works of Hungarian Ethnology

Abstract

In the past, the territory of South-West Slovakia was settled by numerous German speaking ethnographic groups. One of them were members of radical religious and social movement of Anabaptists who were also known under their shorter name – Habans. Even though the most detailed information on Haban settlers in Slovakia can be found in the literature from 20th century, it was also dealt with to a certain extent in earlier times. The study deals with selected ethnographical pieces of knowledge from 18th and 19th centuries which provide us with important information on the community.

In the above-mentioned period, several works of Hungarian provenance were written which, besides other topics, dealt with national and ethnic structure of the population of Hungaria at that time. Primary goal of the study was the analysis of works of two concrete Hungarian authors – Matej Bel and Pavol Jedlička because their multi volume books Historical and Geographical Knowledge about New Hungaria (Notitia Hungariae Novae historico-geographica) and Little Carpathian Sights (Kiskárpáti emlékek) provide us with important knowledge on everyday life, settlements or customs of Haban inhabitants.

Key Words: Habans, anabaptism, South-East Slovakia, Hungarian ethnography, Matej Bel, Pavol Jedlička

Habanerbesiedlung in der Südwestslowakei aus der Optik ausgewählter Werk der ungarischen Ethnographie

Zusammenfassung

Das Gebiet der heutigen Südwestslowakei war in der Vergangenheit von mehreren deutschsprachigen ethnografischen Gruppen besiedelt. Eine von ihnen waren die Angehörigen der radikalen religiös-sozialen Bewegung der Täufer, auch Anabaptisten genannt, die auch unter der ethnonymischen Bezeichnung Habaner bekannt waren. Obwohl die umfangreichsten Informationen über die Habaner in der Slowakei vor allem in der Fachliteratur des 20. Jahrhunderts zu finden sind, widmeten sich ihnen zu einem gewissen Maß auch in früheren Zeiten schreibende Verfasser. Die vorgelegte Studie befasst sich mit ausgewählten ethnografischen Erkenntnissen aus dem 18. und 19. Jahrhundert, die wichtige Informationen über diese Gemeinschaft enthalten. Im genannten Zeitraum wurden nämlich mehrere Werke ungarischer Herkunft verfasst, die sich unter anderem mit der Nationalitätenstruktur und ethnischen Struktur des damaligen Ungarn beschäftigten. Das primäre Ziel des Beitrags war eine Analyse der Arbeiten von zwei konkreten ungarischen Autoren – Matej Bel und Pavol Jedlička – da sich in ihren mehrbändigen Werken Historisch-geografische Kenntnisse über das Neue Ungarn (Notitia Hungariae Novae historico-geographica) und Denkmäler der Kleinen Karpaten (Kiskárpáti emlékek) wichtige Erkenntnisse über das Alltagsleben, die Ortschaften oder die Bräuche der Habaner-Bevölkerung finden.

Stichwörter: Habaner, Täuferum, Südwestslowakei, ungarische Ethnografie, Matej Bel, Pavol Jedlička